

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра

Виконала студентка групи СОМ-2(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Дергач Маргарита Альфрітівна
Керівник: Нечипоренко В. В.
Рецензент: Родіна Н. В.
Нормоконтроль _____ Анна КІРІЛЛОВА

Запоріжжя
2022 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 61 с., 5 табл., 1 рис., 61 джерело, 4 додатка.

Об'єкт дослідження – комунікація молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, узагальнення та систематизація наукових матеріалів з проблематики дослідження; емпіричні: бесіда, спостереження, діагностичні методи, констатувальний і контрольний експеримент, порівняльно-статистичні а інтерпретаційні методи.

На сьогодні проблема аутизму у вітчизняному психолого-педагогічному науковому просторі є досить досліджуваною і охоплює майже всі аспекти особливостей цієї нозологічної форми. Одним із провідних моментів протікання аутизму науковці одностайно визначають – порушення комунікативної сфери особистості. Причому специфіка комунікації дітей з розладами аутистичного спектра спостерігається незалежно від типу аутизму, віку, статі та їх соціального статусу.

В дослідженні доведено, до достатній/середній рівень емоційної компетентності в комунікації дітей з розладами аутистичного спектра значно підвищує ефективність їхньої соціальної реабілітації, створює умови для більш ефективного включення таких дітей в соціальні процеси, підвищує їхні можливості в самоактуалізації та самореалізації.

МОЛОДШІ ШКОЛЯРИ, РОЗЛАДИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА,
КОМУНІКАЦІЯ, ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ.

ВСТУП

На сьогодні проблема аутизму у вітчизняному психолого-педагогічному науковому просторі є досить досліджуваною і охоплює майже всі аспекти особливостей цієї нозологічної форми. Одним із провідних моментів протікання аутизму науковці однак односпайно визначають – порушення комунікативної сфери особистості. Причому специфіка комунікації дітей з розладами аутистичного спектра спостерігається незалежно від типу аутизму, віку, статі та їх соціального статусу.

Здатність до комунікації сьогодні розглядається як одна з провідних характеристик біосоціальності людини. Стосовно цього положення С. Мусатов зазначає: «Завдяки комунікативності людське життя прогресує, приходячи до самовідображення і під впливом цієї рефлексії самоперетворюється, вдосконалюючи людину, зокрема, її комунікативні здатності. Як буде осягнуто особою власну комунікативну природу, таким в значній мірі стане її життя серед собі подібних, а також самопочуття близьких до неї людей [22, с. 7]. Саме завдяки комунікації ми демонструємо оточуючим свою індивідуальність та оригінальність, збагачуємося їхньою емоційністю та розвиваємо свою, відчуваємо приналежність до людської спільноти і, тим самим, відчуваємо прийняття і захищеність. В більш глобальному масштабі через комунікацію ми сприймаємо і засвоюємо історичний культурний досвід, транслюємо світу унікальність власної особистості, забезпечуючи зв'язок поколінь. Отже, комунікація є важливою сферою життєдіяльності особистості, а комунікативна компетентність дозволяє людині, створювати власне психолого-екологічне і ресурсне середовище, обирати безпечні стратегії взаємодії з оточуючими людьми.

Зважаючи на важливість комунікації в житті людини, в роботі корекційних педагогів і спеціальних психологів формування комунікативних навичок дітей з розладами аутистичного спектра, зокрема емоційного

компоненту комунікації, вкрай актуальне, адже розвиток комунікативної компетентності таких дітей не обмежується набуттям навички комунікувати на ранніх етапах онтогенезу, а буде охоплювати і наступні етапи її розвитку шляхом корекції комунікативних процесів і соціальної реабілітації в шкільному та юнацькому віці.

Психологічні аспекти комунікації науковцями розглянуто з різних боків. Так Т. Гончарук і Л. Онуфрієва здійснювали психологічний аналіз побудови комунікативних дій; соціальні детермінанти комунікації досліджувала Ф. Моїсєєва, з позицій комунікативної лінгвістики комунікацію описували Г. Горох, Е. Івашевич, В. Карпалюк, Ю. Макарець, Л. Примачок; окремі нейропсихологічні аспекти висвітлено в роботах Л. Литвинчук, С. Максименко, Л. Онуфрієва, Б. Ткач; про емоційні компоненти комунікації говориться в роботах Ф. Молчанової.

Загальні підходи розуміння емоційного інтелекту розробляли Р. Бар-Он, Д. Гоулман, Н. Коврига, Дж. Мейєр, Е. Носенко, П. Селовей та ін., емоційного інтелекту в комунікації досліджувала Т. Гончарук, зв'язок між емоційним інтелектом та благополуччям молодших школярів – М. Шпак.

У зарубіжній та вітчизняній корекційній педагогіці та спеціальній психології проведено фундаментальні дослідження особливостей дітей з розладами аутистичного спектра (С. Конопляста, В. Лебединський, К. Островська, Т. Пітерс, М. Рождественська, Т. Скрипник, В. Тарасун, А. Хворова, Д. Шульженко та ін.), висвітлено питання психолого-педагогічної реабілітації та підготовки фахівців до корекційно-розвиткової і реабілітаційної роботи (С. Конопляста, В. Нечипоренко, О. Позднякова, Т. Сак, Т. Скрипник, А. Швецов та ін.). Результати дослідження емоційної сфери дітей з аутизмом представлено в наукових працях Н. Базими, Д. Назарец, О. Шульженка, емоційного інтелекту – Д. Аль-Хамісі, К. Бірюкова, О. Мартинчук, Е. Носенко, Т. Скрипник та ін.

Отже, психолого-педагогічні аспекти розвитку дітей з розладами аутистичного спектра активно досліджуються сучасними корекційними

педагогами та спеціальними психологами, проте питання розвитку компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра потребує більш глибокого вивчення, що і зумовило вибір теми магістерської роботи: «Формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра».

Об'єкт дослідження – комунікація молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Предмет дослідження – емоційна компетентність в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Мета роботи – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Завдання дослідження:

1. На основі результатів теоретичного аналізу визначити особливості комунікації та складові елементи емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

2. За результатами експериментального дослідження виявити стан сформованості емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

3. На основі емпіричного дослідження визначити шляхи формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

4. Розробити та експериментально перевірити програму з формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Методи дослідження:

– теоретичні методи (аналіз наукових джерел із спеціальної педагогіки, логопедії з проблеми дослідження);

– дослідницькі методи: праксиметричні (вивчення та аналіз інноваційного педагогічного досвіду), діагностичні, обсерваційні (пряме і

опосередковане спостереження), емпіричний (констатувальний та формувальний експеримент);

– порівняльно-статистичні методи: групування, табличний метод, аналіз.

– інтерпретаційні (кількісний та якісний аналіз даних).

В дослідженні було використано такий діагностичний інструментарій:

1. Шкала тестів розумового розвитку А. Біне-Т. Сімона.
2. Методика діагностики емоційного інтелекту (Н. Холл).
3. Методика діагностування навичок комунікації «Сформованість умінь міжособистісного спілкування» (І. Зимня).

Апробація результатів дослідження:

1. III Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір», 12–13 травня 2022 року, м. Запоріжжя, Хортицька національна академія.

2. Всеукраїнська науково-практична конференція «Освітня діяльність працівників соціально-психологічної сфери: виклики сьогодення та реалії», 26 травня 2022 року, м. Кам'янець-Подільськ, НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут».

Дослідження проводилося на базі Запорізької гімназії № 66 Запорізької міської ради.

Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного теоретичного і емпіричного дослідження формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів з розладами аутистичного спектра дозволяються констатувати наступне:

1. В роботі на основі аналізу наукових джерел визначено поняття комунікація, схарактеризоване спільне і відмінне в тлумаченні концептів комунікація, спілкування, взаємодія. Визначено і охарактеризовано складові елементи емоційної компетентності в комунікації. Розглянуто особливості емоційного і комунікативного процесу дітей з розладами аутистичного спектра, наголошено на важливості корекційного і реабілітаційного впливу на молодших школярів із розладами аутистичного спектра з врахуванням психології комунікативного процесу.

Зазначено, що знання психології комунікації дітей з аутизмом допоможе корекційним педагогам і соціальним психологам встановити послідовність формування комунікативних компетенцій, вірно визначити показники та критерії розвитку емоційного компоненту комунікативності, розробити оптимальну структуру психолого-педагогічної взаємодії молодшими школярами з розладами аутистичного спектра.

2. Проведено емпіричне дослідження стану сформованості емоційної компетентності в комунікації молодших школярів з розладами аутистичного спектра виявлено, що група має достатній і середній рівень розумового розвитку, переважно середній рівень розвитку емоційного інтелекту і комунікативних навичок міжособистісного спілкування. Отримані дані стали основою для розробки методичних підходів, пошуку шляхів впровадження корекційної роботи з формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

3. В ході дослідження встановлено, що комплексне використання сучасних технологій, методичних підходів, психолого-педагогічних і

мистецьких корекційних практик сприяє розвитку у дітей з аутизмом емоційності, формуванню соціальних навичок в комунікації і стосунках.

Визначено принципи побудови корекційно-розвиткової програми, етапи корекційної роботи з розвитку емоційної компетентності в комунікації молодших школярів з аутизмом, правила проведення корекційних занять, форм та способів формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів з розладами аутистичного спектра в ході корекційної роботи.

4. Розроблено і експериментально перевірено програму з формування емоційної компетентності в комунікації молодших школярів із розладами аутистичного спектра.

Результати контрольного експерименту підтвердили її ефективність.

Подальшої наукової розробки потребує питання змістового наповнення корекційних програм з формування емоційної компетентності дітей з розладами аутистичного спектра різних вікових груп.